

NIJZ

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

STANJE NA PODROČJU PREPOVEDANIH DROG V SLOVENIJI

2
0
2
1

STANJE NA PODROČJU PREPOVEDANIH DROG V SLOVENIJI 2021

Urednice: Mateja Jandl, Andreja Drev, Ada Hočevar Grom, Andreja Belščak Čolaković

Strokovni in jezikovni pregled: Živa Žerjal

Oblikovanje: Andreja Frič

Izdajatelj: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana

Besedilo ni lektorirano.

Leto izdaje: Ljubljana, 2022

Elektronska izdaja

Spletni naslov: <http://www.nijz.si/>

ISSN 2232-5751

KAZALO

1. POLITIKE NA PODROČJU DROG	4
2. ZAKONODAJNI OKVIR	7
3. DROGE	9
4. PREVENTIVA	14
5. ZDRAVLJENJE	18
6. ZDRAVSTVENE POSLEDICE, POVEZANE Z UPORABO DROG	22
7. ZAPOR	33
8. TRG S PREPOVEDANIMI DROGAMI	35
VIRI IN LITERATURA	40
KAZALO TABEL	42
KAZALO SLIK	42

1. POLITIKE NA PODROČJU DROG

Strategija in akcijski načrt

Resolucija o nacionalnem programu na področju prepovedanih drog 2014–2020 (ReNPPD14–20) je bila veljavna do konca leta 2020.

Krovni cilj Nacionalnega programa Slovenije na področju drog za obdobje 2014–2020 je bil zmanjšati in omejiti škodo, ki jo za posameznika, družino in družbo predstavlja raba prepovedanih drog.

NOVOSTI NA PODROČJU POLITIK

Evalvacija Nacionalnega programa na področju prepovedanih drog 2014–2020

Zveza nevladnih organizacij (Zveza NVO) na področju drog in zasvojenosti se je ob izteku Nacionalnega programa na področju prepovedanih drog 2014–2020 odzvala na javni razpis Ministrstva za zdravje ter preverila in ovrednotila izvedbene mehanizme ter razvojne usmeritve, ki so bili načrtani v izteklem strateškem dokumentu. Poročilo je dostopno na:

<https://www.zmanjsevanje-skode.si/wp-content/uploads/2021/09/Kon%C4%8Dno-poro%C4%8Dilo-Evalvacija-NP-14-201.pdf>

Ugotovljeno je bilo, da imamo v našem prostoru dokaj razvejano mrežo različnih programov, ki delujejo na področju preventive, zdravljenja, reintegracije, zmanjševanja škode ter zagovorništva in delovanja v javnosti. Poleg že delujočih programov, so bili v obdobju 2014–2020 ustanovljeni številni novi, največ na področju dela z mladimi, kjer pa potrebe te posebej ranljive skupine še vedno močno presegajo ponudbo. Zelo podobno je stanje na področju drugih programov, namenjenih posebej ranljivim skupinam uporabnikov, kjer npr. starejši uporabniki, brezdomni, uporabniki s pridruženimi težavami v duševnem zdravju, ženske uporabnice, družine z otroki itd. še naprej v zelo veliki meri ostajajo zunaj dosega služb in programov, še pogosteje pa ne prejema tistih storitev, ki bi jih potrebovali za izstop iz začaranega kroga stiske. V preteklem obdobju je bil narejen pomemben korak pri krepitvi povezovanja socialnega varstva ter zdravstvenega področja, ki je osnovan na vzpostavitvi ter nadgradnji mreže mobilnih enot. Na področju zdravljenja in reintegracije se izkazuje potrebe praktično vseh deležnikov, ki si želijo širitve, posodobitve ter večje dostopnosti mreže programov.

Pri izvedbi operativnega programa »Mobilnih enot« je najpomembnejša ugotovitev, da je projekt do sedaj sledil zastavljenim ciljem ter namenu, ki je bil predhodno določen.

Vzpostavile so se številne nove storitve in aktivnosti, ki jih med drugim predvideva tudi NP, namenjene različnim skupinam uporabnikov: mladim v nočnem življenju, abstinentom v času reintegracije, abstinentom v fazi zdravstvene rehabilitacije, uporabnikom substitucijske terapije ter drugim aktivnim uporabnikom prepovedanih drog. Projekt »nadgradnje in vzpostavitve mobilnih enot« bodo lahko kot uspešnega ovrednotili po zaključku izvedbene faze zgolj pod pogojem, da se bo le-ta nadaljeval v izpopolnjeni verziji projekta, kar med drugim pomeni dodatno nadgradnjo ter aktivno soočanje s sedanjimi izzivi.

Javni izdatki na področju drog

Tabela 1: Zbirni podatki porabljenih sredstev za področje drog v letu 2020

Financer	Znesek (€)
Občine Sofinanciranju programov na področju drog (141 občin od 212)	1.005.857,61
FIHO Programi na področju prepovedanih drog	270.143,99
Urad za mladino Programi organizacij na področju mladinskega dela	61.450,00
ZZZS Delovanje Centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog, vključno s stroški substitucijskih zdravil	4.793.799,00
ZZZS Nakup materiala za varno injiciranje drog, ki ga opravi NIJZ OE Koper	159.349,00
MZ Reševanje problematike drog	1.182.426,17
MDDSZEM Socialnovarstveni programi na področju prepovedanih drog	3.100.000,00
MNZ Izvajanje preiskovalnih ukrepov in materialno-tehnična oprema policije	513.700,34
Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana Delovanje Centra za zdravljenje odvisnih od prepovedanih drog	2.572.832,00
SKUPAJ	13.659.558,11

Vir: Poročila financerjev

Večina delovanja na področju proti prepovedanim drogam je v Sloveniji financirana iz državnega proračuna in Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Finančna sredstva se pridobivajo tudi iz različnih fundacij, prispevajo pa jih tudi slovenske občine, ki izvajalcem pomagajo pridobiti tudi ustrezne prostore za izvajanje programov.

Ocenimo lahko, da je skupen znesek
za reševanje problematike drog
v Sloveniji v letu 2020 znašal
13.659.558,11 €.

Podatki o zneskih so bili pridobljeni od financerjev. Iz poročil nekaterih sofinancerjev je bilo razbrano, da sofinancirajo različne programe oziroma organizacije kot celoto in ni mogoče oceniti, koliko od teh sredstev se je znotraj organizacije namenilo izključno za aktivnosti na področju prepovedanih drog. Poleg tega so zgoraj navedeni podatki o financiranju pridobljeni samo iz dostopnih poročil, zato je skupni znesek okvirna ocena (povzeto po Belščak Čolaković 2021).

2. ZAKONODAJNI OKVIR

NOVOSTI NA PODROČJU ZAKONODAJE

Zakon o probaciji

Uprava za probacijo je organ v sestavi Ministrstva za pravosodje, ki izvršuje skupnostne sankcije in ukrepe oziroma probacijske naloge po Zakonu o probaciji. Uprava za probacijo je v letu 2020 obravnavala 3505 zadev, pri 234 osebah je bilo ocenjeno, da imajo težave, povezane z uživanjem nedovoljenih drog (povzeto po Svetin Jakopič 2021).

Zakon o probaciji, 17. julij 2017

Probacija si prizadeva za odvrčanje od kaznivih dejanj in s tem k doseganju nižje stopnje povratništva ter večji vključenosti oseb v skupnosti.

Uredba o razvrstitvi prepovedanih drog

Sprememba in dopolnitev **Uredbe o razvrstitvi prepovedanih drog** je bila sprejeta 29.10.2020 (Official Gazette of the Republic of Slovenia no. 157/20). Uredba je začela veljati 15 dni po tem datumu. V seznam skupine I je bilo za zaporedno številko 262 dodanih 6 novih snovi, v seznam skupine II je bil dodan izotonitazen, v seznam skupine III b.1.0 (Benzodiazepinski anksiolitiki in hipnotiki) pa sta bila dodana etizolam in fenazepam.

Tobak

Zakon o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov je bil v Sloveniji sprejet v začetku leta 2017. Kot še zadnja dva ukrepa iz tega zakona sta stopila v veljavo enotna embalaža (1. januarja 2020) in prepoved značilnega okusa mentola (20. maja 2020) (povzeto po Koprivnikar 2021).

Alkohol

V času od 7. 12. 2020 do konca marca 2021 je bil z Odlokom o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji prepovedan osebni prevzem alkohola in alkoholnih pijač, na prevzemnih mestih. Prepoved se je nanašala predvsem na osebni prevzem alkohola in alkoholnih pijač v gostinskih obratih in je dopolnjevala prepoved konzumiranja prevzete hrane in pijače na javnih površinah. S tem se je po eni strani prispevalo k upoštevanju ukrepov za preprečevanje in omejevanje okužbe s SARS-CoV-2 ter po drugi k manjši možnosti za nesreče, nasilje in poškodbe in s tem k nižji obremenitvi zdravstvenega sistema (povzeto po Roškar in sod. 2021).

3. DROGE

UPORABA DROG MED PREBIVALCI SLOVENIJE

Nacionalna raziskava o tobaku, alkoholu in drugih drogah 2018

Nacionalni inštitut za javno zdravje je v letu 2018 izvedel drugo Nacionalno raziskavo o uporabi tobaka, alkohola in drugih drog med prebivalci Slovenije v starosti 15–64 let. Po podatkih raziskave je 21 % prebivalcev Slovenije že kdaj v življenju uporabilo katero izmed prepovedanih drog, najbolj razširjena prepovedana droga ostaja konoplja, ki jo je že kdaj v življenju uporabilo 20,7 % prebivalcev Slovenije. Ekstazi je že kdaj v življenju uporabilo 2,9 % prebivalcev Slovenije, kokain 2,6 % in amfetamin 2,3 % (Tabela 3.1).

Tabela 3.1: Razširjenost uporabe prepovedanih drog med prebivalci Slovenije

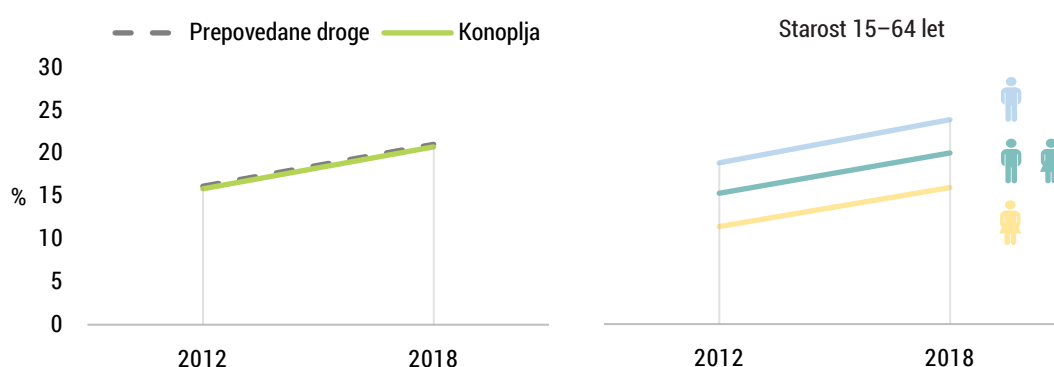
Kazalnik	 (%)	 (%)	 (%)	Ocena števila ljudi
Konoplja	24,7	16,5	20,7	280.700
Kokain	3,6	1,6	2,6	35.800
Ekstazi	3,6	2,2	2,9	39.500
LSD	2,9	1,4	2,2	29.200
Amfetamin	3,2	1,4	2,3	31.200
Heroin	0,7	0,2	0,5	6.300

Vir: NIJZ, Nacionalna raziskava o uporabi tobaka, alkohola in drugih drog 2018

Da je že kdaj v življenju uporabilo več drog ob eni priložnosti je v raziskavi poročalo 8,9% prebivalcev Slovenije v starosti 15–64 let. Med njimi je najvišji odstotek poročal o uporabi alkohola in konoplje (92 %), sledi uporaba kombinacije alkohola, konoplje in vsaj ene stimulativne droge (10 %). Psihoaktivna zdravila sta v zadnjem letu uporabila 2 % prebivalcev Slovenije; med njimi jih je 16,6 % hkrati uporabilo psihoaktivna zdravila in alkohol, 6,4 % psihoaktivna zdravila in prepovedane droge, 4,6 % pa vse tri snovi.

Primerjava razširjenosti uporabe prepovedanih drog kadarkoli v življenju med prebivalci Slovenije v starosti 15–64 let med letoma 2012 in 2018 pokaže, da se je razširjenost uporabe prepovedanih drog zvišala, in sicer predvsem na račun konoplje (Slika 3.1) (povzeto po Drev in sod. 2021).

Slika 3.1: Primerjava razširjenosti uporabe prepovedanih drog in konoplje med prebivalci Slovenije v starosti 15–64 let med letoma 2012 in 2018 skupaj in primerjava razširjenosti konoplje skupaj in po spolu

Vir: NIJZ, Nacionalna raziskava o uporabi alkohola, tobaka in drugih drog 2018

UPORABA DROG V ŠOLSKE POPULACIJI

HBSC COVID-19

Nacionalni inštitut za javno zdravje je v letu 2020 izvedel tudi posebno spletno raziskavo Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju med mladostniki (HBSC), ki je pokrila obdobje epidemije covid-19 in vpliv epidemije na z zdravjem povezana vedenja in tvegana vedenja mladostnikov. V tej raziskavi je 45,2 % dijakov v starosti 18 let poročalo, da so že kdaj v življenju uporabili konopljo, 38,3 % jih je poročalo o uporabi konoplje v zadnjem letu, 21,2 % pa v zadnjem mesecu. O dnevni uporabi konoplje je poročalo 3,7 % 18-letnih dijakov. O dnevni uporabi konoplje je poročal višji odstotek dijakov, ki prihajajo iz manj premožnih družin (podpovprečna subjektivna ocena blagostanja družine), v primerjavi s tistimi iz bolj premožnih družin (povprečna in nadpovprečna ocena blagostanja družine) in višji odstotek dijakov, ki prihajajo iz neklasičnih družin (enostarševske, rekonstruirane idr.), v primerjavi z dijaki iz klasičnih družin (Jeriček Klanšček in sod. 2021).

Raziskava o vsebnosti drog v odpadnih vodah slovenskih izobraževalnih ustanov

Z uporabo analize odpadnih vod je Institut Jožef Stefan preučil razširjenost uporabe alkohola, tobaka, zdravil, ki se zlorabljajo ter prepovedanih drog v slovenskih izobraževalnih institucijah. V raziskavo je bilo vključenih 44 izobraževalnih institucij, ki izvajajo različne stopnje izobraževanja (19 osnovnih šol, 10 srednjih šol, 9 visokošolskih izobraževalnih ustanov in 6 izobraževalnih ustanov, ki ponujajo srednješolsko in višjo izobrazbo). Rezultati analize odpadnih vod so prikazani s pogostostjo pojavljanja biomarkerjev drog v vzorcih izobraževalnih ustanov (PP; pogostost pojavnosti, to je odstotek vzorcev, ki vsebujejo biomarker nad mejo detekcije). Rezultati analize vzorcev odpadnih vod izobraževalnih institucij so pokazali, da so bile nikotin, alkohol in konoplja najbolj razširjene psihoaktivne snovi, med stimulativnimi drogami je bil najbolj razširjen kokain, med zdravili, ki se zlorabljajo, pa so bili določeni biomarkerji morfina in kodeina. Pri razlagi rezultatov je treba upoštevati, da droge niso bile nujno zaužite v izobraževalnih institucijah, saj imajo presnovni produkti drog v urinu daljši čas izločanja. Poleg tega šolsko okolje ne zajema le šolarjev, dijakov in študentov temveč tudi učiteljski zbor, podporno osebje in obiskovalce, ki lahko tudi prispevajo k pojavnosti določenih biomarkerjev v odpadnih vodah (povzeto po Verovšek in Heath 2021).

UPORABA DROG V CILJNIH SKUPINAH

Raziskava o vsebnosti drog v odpadnih vodah

V letu 2020 je šest občin, in sicer Ljubljana, Maribor, Domžale-Kamnik, Koper, Novo mesto in Velenje sodelovalo v raziskavi o vsebnosti stimulativnih drog (kokaina, MDMA, amfetamina in metamfetamina) v odpadnih vodah, ki jo je izvedel Institut Jožefa Stefana. Analiza vzorcev je pokazala, da je bila uporaba za kokain, MDMA, metamfetamin in konopljo/THC najvišja v Ljubljani, medtem ko je Velenje imelo najvišjo uporabo za amfetamin (povzeto po Verovšek in sod. 2021).

Anketa o uporabi drog med uporabniki programov zmanjševanja škode zaradi drog

V Anketi o uporabi drog med uporabniki programov zmanjševanja škode 2020 je 91,7 % anketiranih navedlo, da so v zadnjem letu uporabljali opioide (substitucijska zdravila, heroin). Heroin jih je uporabljalo 63,3 %, konopljo 66,7 %, kokain 59,2 %, hipnotike in pomirjevala je uporabljalo 65,6 % anketiranih, ekstazi 15,9 % anketiranih in amfetamine 22,1 % anketiranih. Injiciranje je še vedno prevladujoč način uporabe drog med uporabniki programov zmanjševanja škode (povzeto po Kvaternik in Žerjal, 2021).

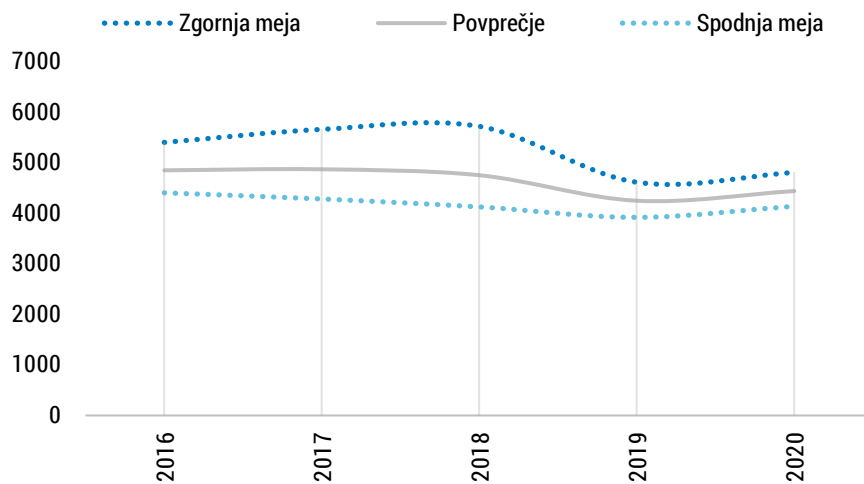
Ocena razširjenosti visoko tvegane uporabe opioidov

V letu 2020 je bilo v Sloveniji 4.443 visoko tveganih uporabnikov opioidov, kar predstavlja 3,1 uporabnika na 1000 prebivalcev v starostni skupini 15–64 let. Razširjenost visoko tvegane uporabe opioidov je v zadnjih letih stabilna (slika 3.2) (povzeto po Kvaternik in Rostohar 2021).

Ocena števila
visoko tveganih
uporabnikov opioidov
v letu 2020

4.443

Slika 3.2: Ocena števila visoko tveganih uporabnikov opioidov, 2016–2020

Vir: NIJZ

4. PREVENTIVA

Okoljska preventiva

V času od 7. 12. 2020 do konca marca 2021 je bil z Odlokom o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji prepovedan osebni prevzem alkohola in alkoholnih pijač, na prevzemnih mestih. Prepoved se je nanašala predvsem na osebni prevzem alkohola in alkoholnih pijač v gostinskih obratih in je dopolnjevala prepoved konzumiranja prevzete hrane in pijače na javnih površinah. S tem se je po eni strani prispevalo k upoštevanju ukrepov za preprečevanje in omejevanje okužbe s SARS-CoV-2 ter po drugi k manjši možnosti za nesreče, nasilje in poškodbe in s tem k nižji obremenitvi zdravstvenega sistema (povzeto po Roškar in sod. 2021).

V letu 2020 je Tržni inšpektorat RS v sodelovanju s tremi nevladnimi organizacijami izvedel 36 akcij »Skriti kupec« s katerimi so preverjali kršitve zakonodaje na področju prodaje tobачnih izdelkov in 23 akcij, s katerimi so preverjali kršitve prepovedi prodaje alkohola mladoletnim osebam. Na področju prodaje tobачnih izdelkov so kršitve beležili pri 53 % obiskov, na področju prodaje alkoholnih pijač pa so bile kršitve zabeležene pri 65 % obiskov (povzeto po Pelozza in sod. 2021).

Univerzalna preventiva

Med programe, ki naslavljajo krepitev zdravja in zdravih življenjskih veščin, se uvrščata Vzgoja za zdravje in Zdrave šole. V okviru programa Vzgoja za zdravje so izvajalke zdravstvene vzgoje v šolskem letu 2019/2020 izvedle delavnice v 75 % vseh šolskih oddelkov. Delavnica o zasvojenosti, namenjena učencem 5. razreda, je bila izvedena v 76 % oddelkov. Zdravstvena vzgoja se izvaja tudi med srednješolci. V šolskem letu 2019/2020 so izvajalke izvedle 133 delavnic s področja psihoaktivnih snovi in zasvojenosti, ki so zajemale 33 % srednješolskih oddelkov. Leta 2020 je bilo zaradi epidemije covid-19 sodelovanje med izvajalkami zdravstvene vzgoje in organizacijami, ki izvajajo projektno učenje za mlade (PUMO-O), zelo okrnjeno.

Slovenska mreža zdravih šol je v šolskem letu 2020/21 izvedla devet regijskih srečanj Kako lahko šola pristopa pri zasvojenosti s psihoaktivnimi snovmi za skupaj 558 udeležencev. Poleg tega je bilo izvedenih še devet regijskih izobraževalnih srečanj, na katerih je bil predstavljen program Zorenje skozi To sem jaz. Srečanj se je udeležilo 444 pedagoških delavcev.

V letu 2020 se je nadaljevalo tudi izvajanje programa To sem jaz. Program je izvajalo 126 pedagoških delavcev na 83 osnovnih in srednjih šolah. Strokovnjaki svetovalnega centra na spletnem mestu (www.tosemjaz.net) pa so odgovorili na 2586 vprašanj mladih o dilemah in pritiskih odraščanja. Med programe, ki so osredotočeni na preprečevanje uporabe psihoaktivnih snovi, se uvrščajo Izštekani in Effekt, ki ju izvaja Inštitut Utrip, ter program Martin Krpan Mladinske zveze Brez izgovora. V program Izštekani je bilo v šolskem letu 2020/2021 vključenih približno 1.000 učencev iz 12 osnovnih šol, v program Effekt pa se zaradi epidemije covid-19 ni izvajal. Mladinska zveza Brez izgovora je v letu 2020 vrednotila program Martin Krpan, ki vključuje učenje socialnih in življenjskih veščin, sicer pa je v šolah izvajala tudi delavnice preprečevanja zlorabe tobaka in alkohola ter delavnico o konoplji (povzeto po Drev in sod. 2021).

Selektivna preventiva

V Programu učenja za mlajše odrasle (PUM-O), ki je namenjen mladim, ki so predčasno opustili šolanje in traja 10 mesecev, se je v letu 2020 vključilo približno 377 oseb. V sklopu delovanja z otroki s socialnimi, vedenjskimi ali učnimi težavami, otroki iz odvisniških družin, in tistimi, ki želijo aktivno preživeti prosti čas, je v Sloveniji v letu 2020 delovalo 22 programov za otroke in mladostnike.

V svetovalne in dnevne centre je bilo vključenih 3.824 uporabnikov, v programu telefonskega svetovanja so izvedli 19.380 telefonskih pogovorov in elektronskih storitev. Med te programe sodijo dnevni center Sonček Ilirska Bistrica, dnevni center za mlade in družine Škrlovec, dnevni center društva Žarek Jesenice in skupnostni program za mlade Centra za socialno delo Ljubljana Moste-Polje.

Z namenom izboljšanja socialne vključenosti Romov so v letu 2020 delovali program Dnevnega centra Kher šu beši, ki ga izvaja CSD Trebnje, program Dnevnega centra za romske otroke, ki ga izvaja Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto, program Z roko v roki pod okriljem Društva Mozaik v mestni občini Ljubljana in program Zelena in zdrava socialna vključenost Romov, ki ga izvaja Raziskovalno-izobraževalni center Graščina Rakičan v Murski soboti. Ciljna skupina teh programov so romski otroci in mladostniki, njihovi starši ali stari starši. Programi so v letu 2020 vključevali 483 uporabnikov, od tega 319 uporabnikov, mlajših od 18 let.

Za mladostnike s težavami v odraščanju je bilo v letu 2020 na voljo 9 vzgojnih zavodov, v katere je bilo v šolskem letu 2020/21 vključenih 460 otrok. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je v letu 2020 sofinanciralo tudi 11 izvajalcev vsebin centrov za družine, v katere je bilo vključenih 4.083 otrok in 693 mladostnikov.

V letu 2020 sta delovala tudi programa Žarek upanja in Krepitev družin. Prvi je namenjen družinam s težavami zaradi alkohola oziroma drugih drog in je v letu 2020 vključeval 879 odraslih in 74 otrok, drugi pa krepitevi veščin in zaščitnih dejavnikov v družini. V obdobju 2020–2021 je bila izvedba tega programa okrnjena zaradi covid-19 pandemije, izveden pa je bil trening za izvajalce v treh regijskih centri za socialno delo. V terenski program Žoga skače, ki se izvaja v naselju Markovec na območju Kopa, je bilo v letu 2020 vključenih 210 otrok.

Največ preventivnega delovanja v nočnem življenju opravi Združenje DrogArt, v času pandemije covid-19 je svoje delovanje preselil na splet. Center za preprečevanje odvisnosti NIJZ, Območna enota Maribor, je v sklopu svojega dela izvajal tudi program kratke zgodnje intervencije za mladostnike in mlade, pri katerih se je zaznala uporaba alkohola ali drugih drog (povzeto po Drev in sod. 2021).

Indicirana preventiva

V skladu z Resolucijo nacionalnega programa za duševno zdravje 2018–2028 je bilo v letu 2020 ustanovljenih prvih 10 centrov za duševno zdravje otrok in mladostnikov, skupaj jih resolucija predvideva 50. Centri so namenjeni otrok in mladostnikom, ki se soočajo s težavami v domačem okolju, s težavami v odraščanju, psihosomatskimi težavami, zasvojenostjo, razvojnimi težavami, učnimi težavami, čustvene in vedenjske motnje, motnje v spanju, motnje hranjenja, travma itn. (povzeto po Serec 2021).

Izobraževanja na področju preventive

Nacionalni inštitut za javno zdravje, OE Maribor je za svetovalne delavce srednjih šol začel izvajati izobraževalni program, namenjen prepoznavanju mladostnikov, ki posegajo po drogah in nudenju ustrezne obravnave. Inštitut Utrip je izvedel nacionalni pilotni ASAP trening o učinkoviti preventivi. Zavod VOZIM je v sodelovanju z Nacionalnim inštitutom za javno zdravje razvil in pilotno izvedel predavanje z delavnico na temo učinkovite preventive za predstavnike lokalnih skupnosti (povzeto po Pucelj in sod. 2021).

Zagotavljanje kakovosti na področju preventive

Maja 2021 so izšle nacionalne Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih, ki naslavljajo problematiko zasvojenosti z digitalnimi tehnologijami v slovenskem prostoru. Dokument je dostopen na naslednji povezavi:

https://www.zdravniskazbornica.si/docs/default-source/novice-dokumenti/uporaba-zaslonov_smernice_za-splet_strani-zaporedno_kon%C4%8Dna.pdf?sfvrsn=dfb83436_2

Konferenca ob mesecu preprečevanja zasvojenosti

Nacionalni inštitut za javno zdravje je v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje, Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport v novembru, mesecu preprečevanja zasvojenosti, organiziral 14. nacionalno konferenco z naslovom »Opolnomočeni strokovnjaki – opolnomočeni mladostniki«. Osrednja tema konference so bili vpliv (zgodnjih) odnosov na fizično in čustveno regulacijo in ovire za identificiranje in naslavljanje težav z drogami (povzeto po Hočevar Grom in sod. 2021).

Mednarodne aktivnosti

V okviru 64. zasedanja Komisije za droge UNODC je Slovenija organizirala stranski dogodek, ki je bil posvečen pomenu socialnega in čustvenega učenja za uspešno zgodnjo preventivo (povzeto po Korsika Knific 2021).

5. ZDRAVLJENJE

V Sloveniji je obravnava uporabnikov prepovedanih drog celostna in je kot taka opredeljena v zakonodaji na področjih prepovedanih drog, zdravstva in socialnega varstva. Vzpostavljeni sta mreži zdravstvenih in socialnovarstvenih programov, ki se med seboj povezujejo in dopolnjujejo.

V okviru zdravstvenega varstva je zdravljenje urejeno preko javne mreže Centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog (CPZOPD) in Centra za zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog Psihiatrične klinike Ljubljana (CZOPD).

V letu 2020 je bilo v mrežo vključenih 21 CPZOPD, od tega 2 mobilni enoti. Zdravstveni programi so za osebe, ki imajo urejeno osnovno (in dopolnilno) zdravstveno zavarovanje brezplačni, saj so umeščeni v redni program zdravstvenega varstva, ki se financira iz sredstev Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

V okviru socialnega varstva delujejo programi socialne rehabilitacije, ki jih sofinancira Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in so za uporabnike prav tako brezplačni.

Zdravljenje z nadomestno terapijo ter vključevanje v programe socialnega varstva je v Sloveniji omogočeno tudi vsem osebam, ki so odvisne od prepovedanih drog in prestajajo kazen zapora.

Nadomestno zdravljenje v CZOPD in CPZOPD

V letu 2020 je bilo v nadomestno zdravljenje, ki se izvaja v CZOPD in CPZOPD vključenih 3101 uporabnikov. Od tega jih je 1823 prejelo metadon, 955 buprenorfin, 304 SR morfin in 194 uporabnikov kombinacijo buprenorfina in naloksona.

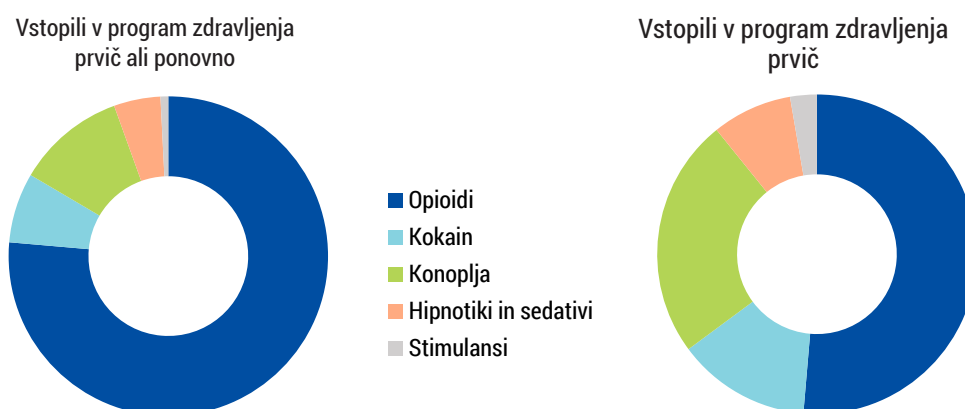
Podatki, pridobljeni z Vprašalnikom povpraševanje po zdravljenju (TDI)

Spomočjo Vprašalnika povpraševanja po zdravljenju (TDI) se v CZOPD in CPZOPD zbirajo podatki o vstopih in vključenostih v zdravljenje.

V letu 2020 je v program zdravljenja prvič ali ponovno vstopilo 128 oseb. Od tega je 97 oseb (75,8 %) kot razlog vstopa v program navedlo težave z opiodi, 9 oseb (7 %) težave s kokainom, 14 oseb (10,9 %) težave s konopljo, 6 oseb (4,7 %) težave s hipnotiki in sedativi, 1 oseba (0,8 %) težave z drugimi stimulansi in 1 oseba (0,8 %) težave z drugimi drogami.

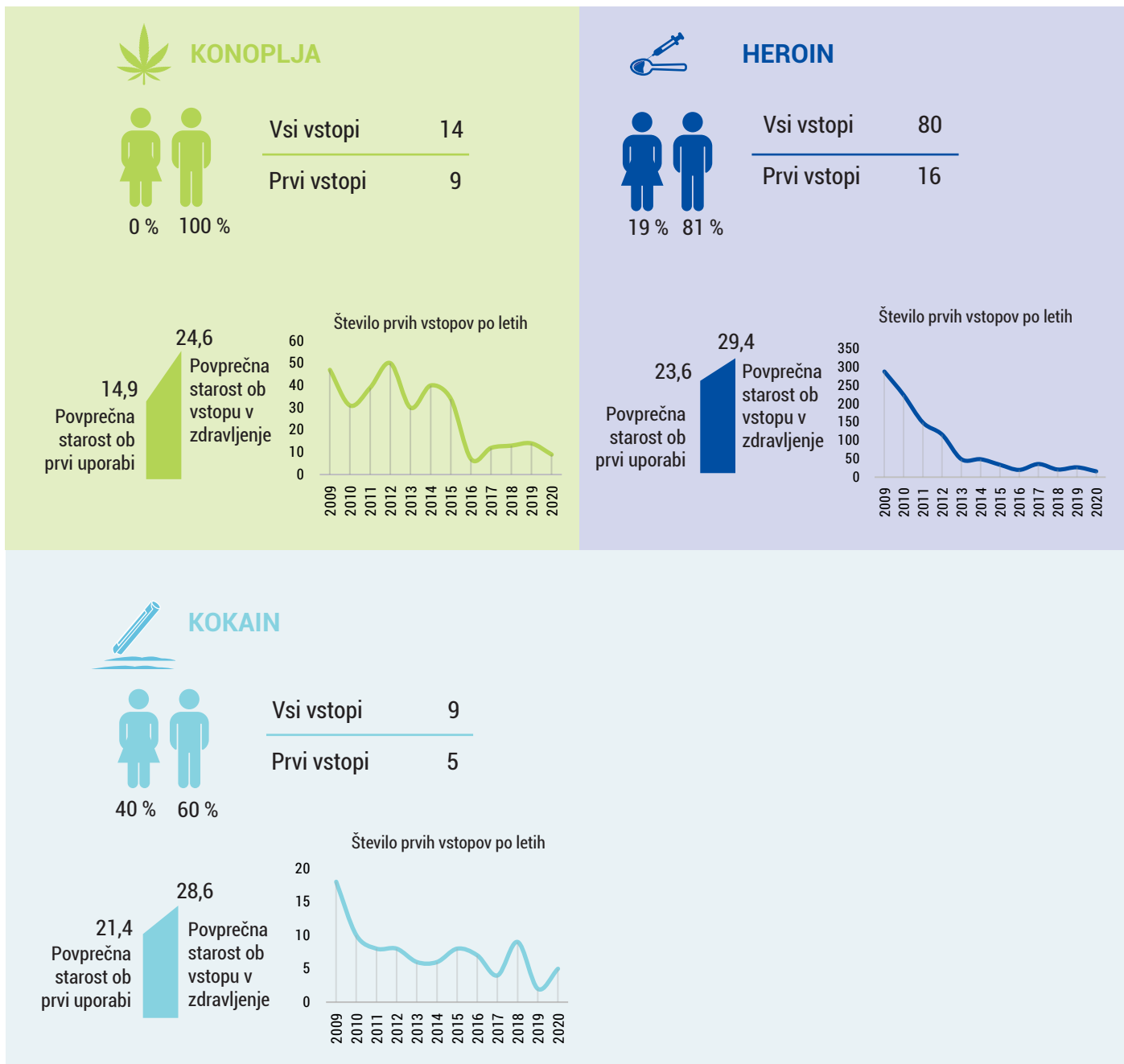
Med 37 uporabniki, ki so v letu 2020 prvič vstopili v program zdravljenja, jih je 19 (51,4 %) kot vzrok za vstop navedlo težave z opiodi, 9 oseb (24,3 %) težave s konopljo, 5 oseb (13,5 %) težave s kokainom, 1 oseba (2,7 %) težave z drugimi stimulanse in 3 osebe (8,1 %) težave s hipnotiki in sedativi (Slika 5.1).

Slika 5.1: Odstotek uporabnikov, ki so vstopili v program zdravljenja, po glavni drogi, 2020

Vir: NIJZ, ST 24

Slika 5.2: Značilnosti uporabnikov prepovedanih drog, ki prvič vstopajo v zdravljenje, 2020

Vir: NIJZ, TDI

Trend

V letu 2020 se je število uporabnikov, ki so prvič ali ponovno vstopili v program zdravljenja, zmanjšalo. Takšen trend opazamo v zadnjih letih pri tistih, ki v program zdravljenja vstopajo zaradi težav z opiodi, medtem ko se število vstopov v zadnjih 2 letih viša pri tistih, ki v program zdravljenja vstopajo zaradi težav z kokainom in opiodnimi zdravili.

Socialnovarstveni programi za uporabnike prepovedanih drog

V letu 2020 so v Sloveniji delovali programi socialne rehabilitacije, ki vključujejo tako programe nizkega kot visokega praga.

Preko nizkopražnih programov so vzpostavljeni dnevni centri, zavetišča za brezdomne uporabnike drog, varna hiša za ženske uporabnice drog ter terensko delo.

Visokopražni programi pa zagotavljajo terapevtske skupnosti, komune, stanovanjske skupine in reintegracijo ter dnevno obliko obravnave.

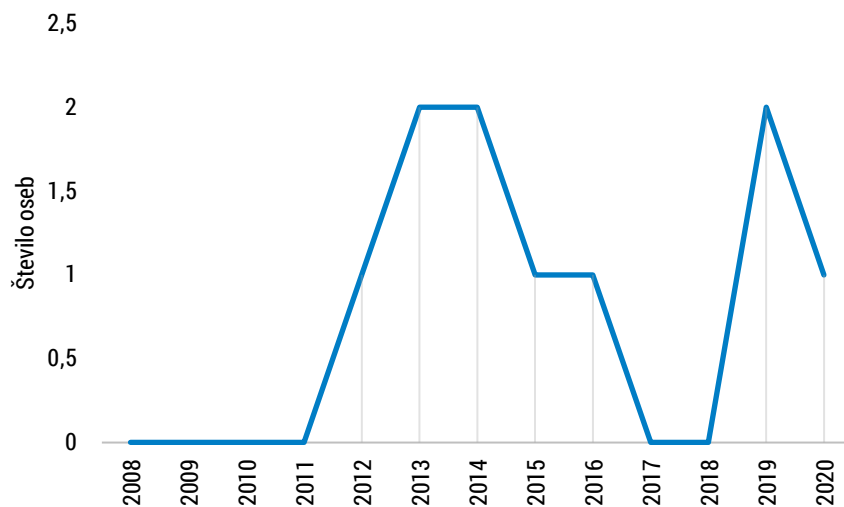
6. ZDRAVSTVENE POSLEDICE, POVEZANE Z UPORABO DROG

Z drogami povezane nalezljive bolezni

Epidemiološko spremljanje nalezljivih bolezni, povezanih z uporabo prepovedanih drog, temelji na zakonsko obvezni prijavi primerov okužb in vključuje okužbe z virusom HIV, virusom hepatitisa B (HBV) in virusom hepatitisa C (HCV) (povzeto po Klavs in sod. 2021). Razen za okužbe z virusom HIV, najpogosteje nimamo podatka o načinu prenosa, zato med prijavljenimi primeri ne moremo oceniti deležev okužb s HBV in HCV, povezanih z injiciranjem nedovoljenih drog.

Podatki kažejo, da število novih primerov okužbe s HIV med slovenskimi injicirajočimi uporabniki drog (IUD) ostaja nizko. V letu 2020 je bil med IUD prijavljen en primer okužbe s HIV (Slika 6.1).

Slika 6.1: Število novo odkritih oseb okuženih z virusom HIV

Vir: Klavs in sod. 2021

Spremljamo tudi prevalenco okužb s HIV, HBV in HCV med prostovoljno zaupno testiranimi IUD, ki so vključeni v programe zdravljenja v nacionalni mreži centrov za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog (CPZOPD). Pri interpretaciji teh podatkov je potrebno upoštevati več omejitev. Število IUD, ki so prvič ali ponovno vstopili v program zdravljenja je relativno nizko in za številne nimamo podatkov o testiranju na označevalce okužb, tako da je lahko resnični delež okuženih med njimi podcenjen ali precenjen. Poleg tega ocene prevalence temeljijo na rezultatih testiranj, ki so lahko bila opravljena tudi več let pred prvim ali ponovnim vstopom v zdravljenje v posameznem letu.

Pri opredelitvi prepoznanih okužb s HIV smo upoštevali rezultate presejalnih in/ali potrditvenih testov na protitelesa proti HIV (anti-HIV). Med IUD, ki so vstopili v program v letu 2020, so bili rezultati predhodnih testiranj znani za 15 oseb, med katerimi ni bilo nobene pozitivne.

Pri opredelitvi prepoznanih akutnih ali kroničnih okužb s HBV smo upoštevali rezultate testov na protitelesa proti HBVc (anti-HBc). Med IUD, ki so vstopili v program v letu 2020 so bili rezultati predhodnih testiranj znani za 5 oseb, med katerimi ni bilo pozitivnih na okužbo s HBV. Najvišji delež IUD z diagnosticirano akutno ali kronično okužbo s HBV v zadnjih petih letih je bil med IUD, ki so vstopili v program leta 2019 in sicer 17 %.

Pri opredelitvi prepoznanih okužb s HCV smo upoštevali rezultate presejalnega in/ali potrditvenega testa na protitelesa proti HCV (anti-HCV). Med IUD, ki so vstopili v program v letu 2020, so bili rezultati predhodnih testiranj znani za 16 oseb, med katerimi je bilo pet pozitivnih. V zadnjih petih letih so se ocene deležev IUD z diagnosticirano okužbo s HCV gibale od najnižje, 15 %, med IUD, ki so vstopili v program leta 2019, do najvišje 48,1 %, med IUD, ki so vstopili v program leta 2016.

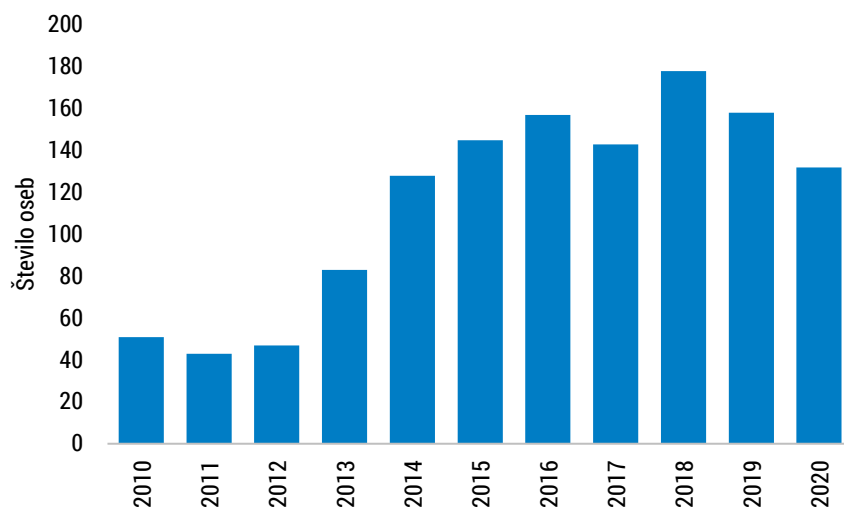
Na podlagi rezultatov epidemiološkega spremljanja ocenjujemo, da se prevalenca nalezljivih bolezni povezanih z uporabo prepovedanih drog v zadnjih nekaj letih ni bistveno spreminjala (povzeto po Klavs in sod. 2021).

Zastrupitve s prepovedanimi drogami

Prikazani so podatki o obravnavah odraslih bolnikov, ki so bili pregledani in zdravljeni zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami v UKC Ljubljana, ki je sekundarna bolnišnica za ljubljansko območje z okoli 600.000 prebivalci.

Podatki zadnjih let kažejo, da se je trend naraščanja števila obravnav zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami v zadnjih dveh letih umiril. V letu 2020 je bilo obravnavanih 132 oseb, kar je 26 obravnav manj kot preteklo leto (Slika 6.2), kar pomeni da je bilo od vseh urgentno pregledanih oseb v internističnih ambulantah v Ljubljani v tem letu 0,57 % pregledanih zaradi zastrupitve s prepovedanimi drogami.

Slika 6.2: Število obravnavanih oseb zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami v UKC Ljubljana, 2010–2020

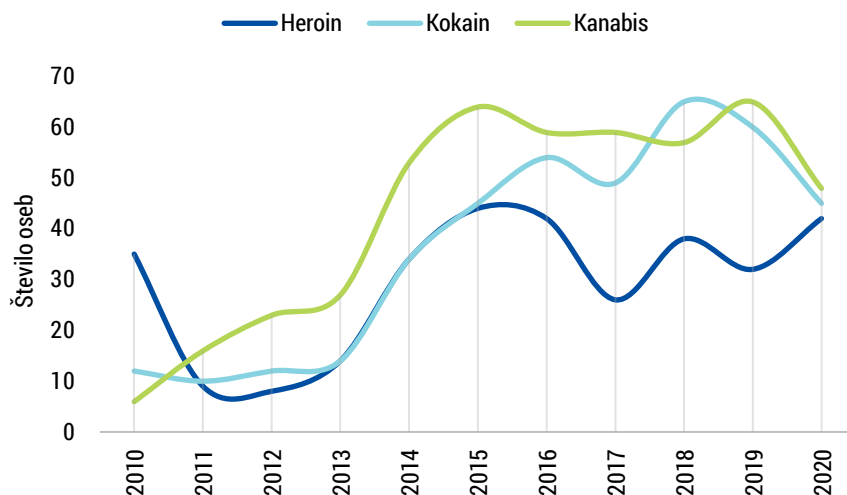
Vir: UKC Ljubljana, Interna klinika, Center za klinično toksikologijo in farmakologijo

Med leti 2011 in 2020 je bila najpogostejša prepovedana droga, ki so jo odkrili pri odraslih osebah zastrupljenih z drogami v UKC Ljubljana kanabis, z izjemo leta 2018, ko je bilo po številu obravnav največ zastrupitev s kokainom. Število zastrupitev s THC se je izrazito povečalo v letu 2014, ko se je glede na prejšnje leto podvojilo. V letu 2015 so zdravili 64 uživalcev indijske konoplje, v letih 2016–2019 pa se je naraščanje števila zastrupitev s THC ustalilo na okoli 60 primerov letno. V letu 2020 se je število zastrupitev s konopljo zmanjšalo na 48 primerov, kar je verjetno posledica epidemije covid-19 (Slika 6.3).

Število obravnav zaradi zastrupitev s kokainom je začelo strmo naraščati že po letu 2013. Leta 2016 je bilo obravnavanih 54 oseb zaradi zastrupitve s kokainom, leta 2018 pa že 65, kar je največ zastrupitev s kokainom do sedaj. Tudi v letu 2019 je bilo obravnavanih kar 60 zastrupitev s kokainom, v letu 2020 pa se je število zastrupitev zmanjšalo na 45 primerov, kar je verjetno prav tako kot pri kanabisu posledica pandemije covid-19 (Slika 6.3).

Število zastrupitev s heroinom je v letih 2011 do 2013 sicer kazalo trend upadanja, vendar je po letu 2014 začelo ponovno naraščati. Leta 2020 je bilo zaradi zastrupitve s heroinom obravnavanih 42 oseb, kar je 10 več kot preteklo leto. (Slika 6.3).

Slika 6.3: Število obravnavanih bolnikov zaradi zastrupitev s heroinom, kokainom in kanabisom v UKC Ljubljana, 2010–2020

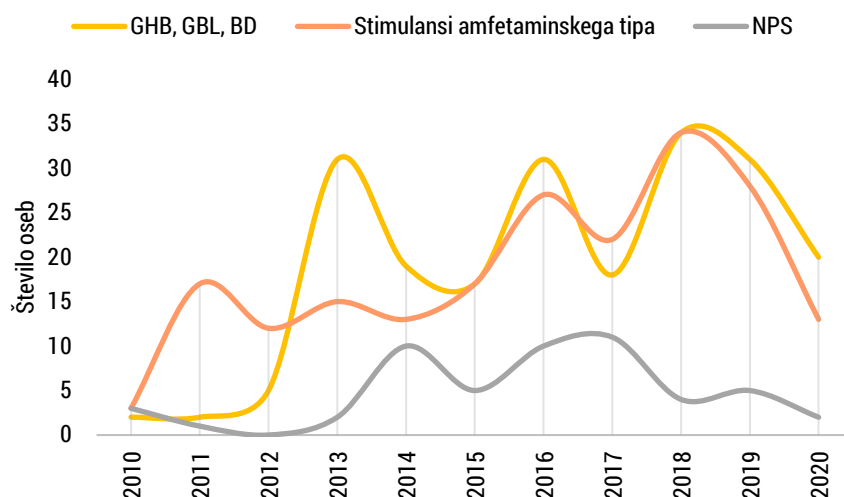

Vir: UKC Ljubljana, Interna klinika, Center za klinično toksikologijo in farmakologijo

V letu 2020 je število zastrupitev z gama hidroksibutiratom (GHB) in gama butirolaktonom (GBL) upadlo za tretjino v primerjavi s preteklimi leti. Leta 2019 je bilo zastrupitev z GBH in GBL še podobno število kot leta 2018 ter v letih 2013 in 2016, ko je bilo teh zastrupitev največ. V letu 2020 pa so obravnavali samo eno zastrupitev z GBL (Slika 6.4).

Število zastrupitev s »klasičnimi« stimulansi amfetaminskega tipa, kamor spadajo amfetamini, metamfetamin in MDMA (ekstazi) ter podobni fenetilamini, se je v letu 2020 prepolovilo glede na leto 2019 oz. leto 2018, ko je bilo najvišje v zadnjem desetletju. Tudi to je verjetno posledica omejitev v času pandemije covid-19. V letu 2020 so zabeležili le 2 zastrupitvi z novejšimi psihoaktivnimi snovmi (NPS) in sicer zastrupitev s 3-mmc in brorfinom (Slika 6.4).

Slika 6.4: Število obravnavanih bolnikov zaradi zastrupitev z GHB, GBL, BD, stimulansi amfetaminskega tipa in NPS v UKC Ljubljana, 2010–2020

Vir: UKC Ljubljana, Interna klinika, Center za klinično toksikologijo in farmakologijo

Zmanjšanje števila ugotovljenih zastrupitev z NPS je, glede na pretekla leta verjetno posledica pandemije covid-19 in prenehanje projekta SONDA (Sistem odkrivanja novih psihoaktivnih snovi), ki je potekal od leta 2016 do leta 2018. V letu 2018 so z zbiranjem bioloških vzorcev zastrupljenцев z NPS v sklopu projekta SONDA morali zaključiti, kar se verjetno odraža tudi z zmanjšanjem števila ugotovljenih zastrupitev z NPS (povzeto po Brvar 2021).

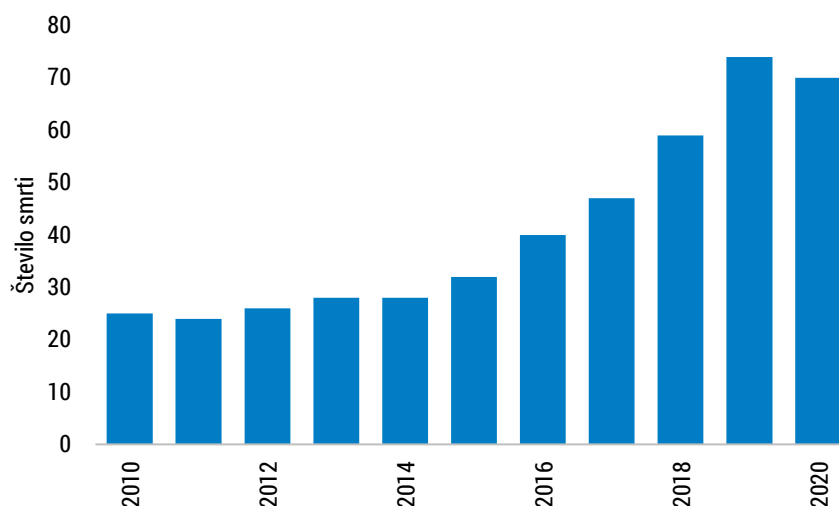
Smrti, povezane z uporabo drog

Smrti, ki so povezane z uporabo drog, spremljamo skladno s priporočili EMCDDA in sicer neposredne smrti, to so smrti zaradi neposrednega delovanja prepovedanih drog v telesu (namerne zastrupitve oz. predoziranja, nenamerne zastrupitve ter smrti, kjer namena nismo ugotovili oz. potrdili) ter posredne smrti, kjer je bilo delovanje drog pridružen vzrok smrti.

V letu 2020 smo v Sloveniji zabeležili 70 smrti zaradi neposrednega delovanja prepovedanih drog, kar vključuje namerne zastrupitve (samomor), nenamerne zastrupitve (predoziranja) in predoziranja brez ugotovljenega namena. 74 % smrti je bilo toksikološko potrjenih.

Od leta 2015 beležimo trend naraščanja števila umrlih zaradi prepovedanih drog (Slika 6.5). Večina smrti se je tudi v letu 2020, tako kot v preteklih letih, zgodila v domačem okolju.

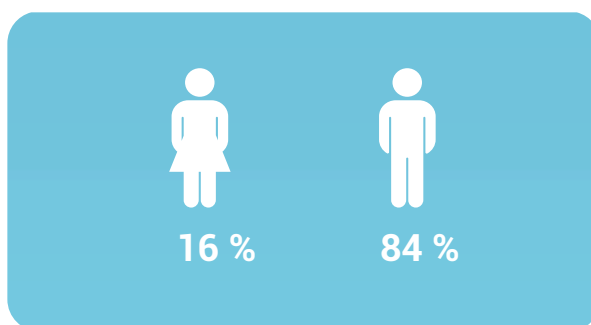
Slika 6.5: Število smrti, povezanih z uporabo drog, 2010–2020

Vir: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Zdravniško poročilo o umrli osebi – NIJZ 46

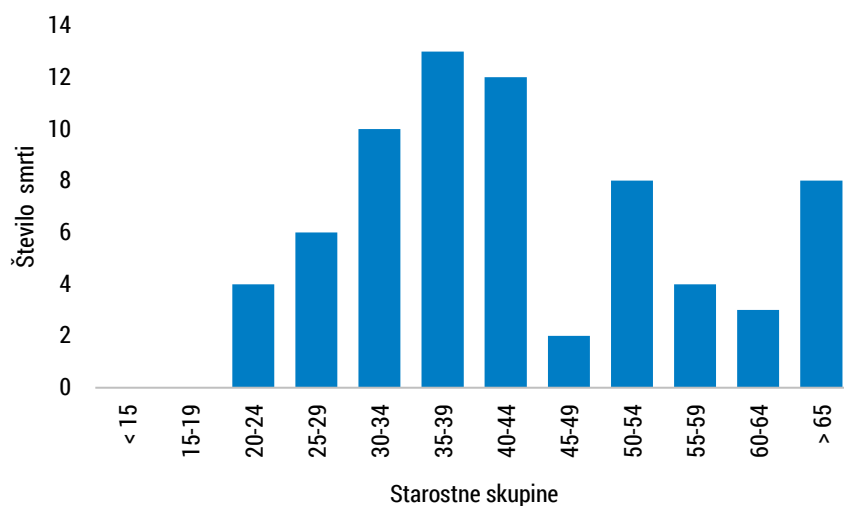
V letu 2020 je bilo med umrlimi 59 moških in 11 žensk (Slika 6.6).

Slika 6.6: Delež umrlih zaradi uporabe drog po spolu, 2020

Spremljanje podatkov v obdobju zadnjih desetih let kaže, da umrli zaradi uporabe drog umirajo vse starejši. Povprečna starost moških v letu 2020 je bila 41,7 let in žensk 56,5 let. Povprečna starost žensk se je glede na preteklo leto povišala, povprečna starost moških pa je ostala enaka. Največ umrlih je bilo v starostni skupini od 35 do 39 let (Slika 6.7).

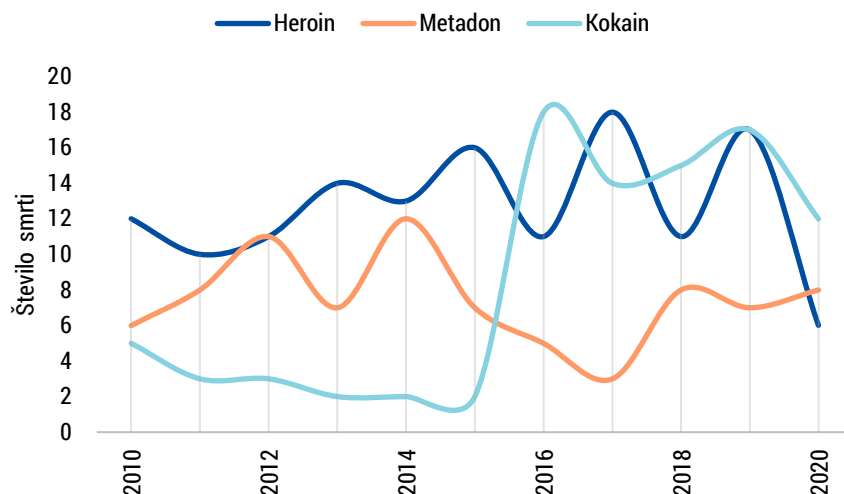
Slika 6.7: Deleži umrlih po starostnih skupinah, 2020

Vir: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Zdravniško poročilo o umrli osebi – NIJZ 46

Večina smrti v letu 2020 je bila opredeljenih kot zasvojenost, saj je šlo za uporabo več drog hkrati in s toksikološkimi analizami ni bilo mogoče opredeliti glavne droge, ki je povzročila smrt. Takih primerov je bilo skoraj polovica (33). Med identificiranimi drogami je večino smrti v letu 2020 povzročila zastrupitev s kokainom (12). Število zastrupitev s kokainom je strmo naraslo leta 2016, ko smo beležili kar 18 smrti zaradi zastrupitve s kokainom in ostaja eden izmed vodilnih vzrokov umrljivosti tudi v letu 2020. Zaradi metadona je v letu 2020 umrlo 8 oseb, zaradi heroina pa 6 (Slika 6.8).

Slika 6.8: Smrti, povezane z uporabo najpogostejših drog, 2010–2020

Vir: Nacionalni inštitut za javno zdravje, Zdravniško poročilo o umrli osebi – NIJZ 46

Po tem, ko smo v letu 2017 v Sloveniji prvič beležili povečano število smrti zaradi sintetičnih opioidnih analgetikov (7 smrti), se je število teh smrti v letu 2018 povečalo kar na 15, v letu 2020 pa je bilo teh smrti 8. Zastrupitve so bile povzročene s tramadolom ali fentanili.

Pri dobri tretjini umrlih je bila smrt posledica nenamerne zastrupitve (27), pri treh primerih je šlo za namerno zastrupitev (samomor), pri 33 primerih je bila kot vzrok smrti navedena odvisnost, pri 7 pa ni bilo ugotovljeno, ali je bila zastrupitev namerna ali nenamerna. Večina smrti je bila posledica zastrupitve z več drogami, oz. drogami v kombinaciji z alkoholom in/ali sedativno-hipnotičnimi zdravili, predvsem benzodiazepini (povzeto po Jandl 2021).

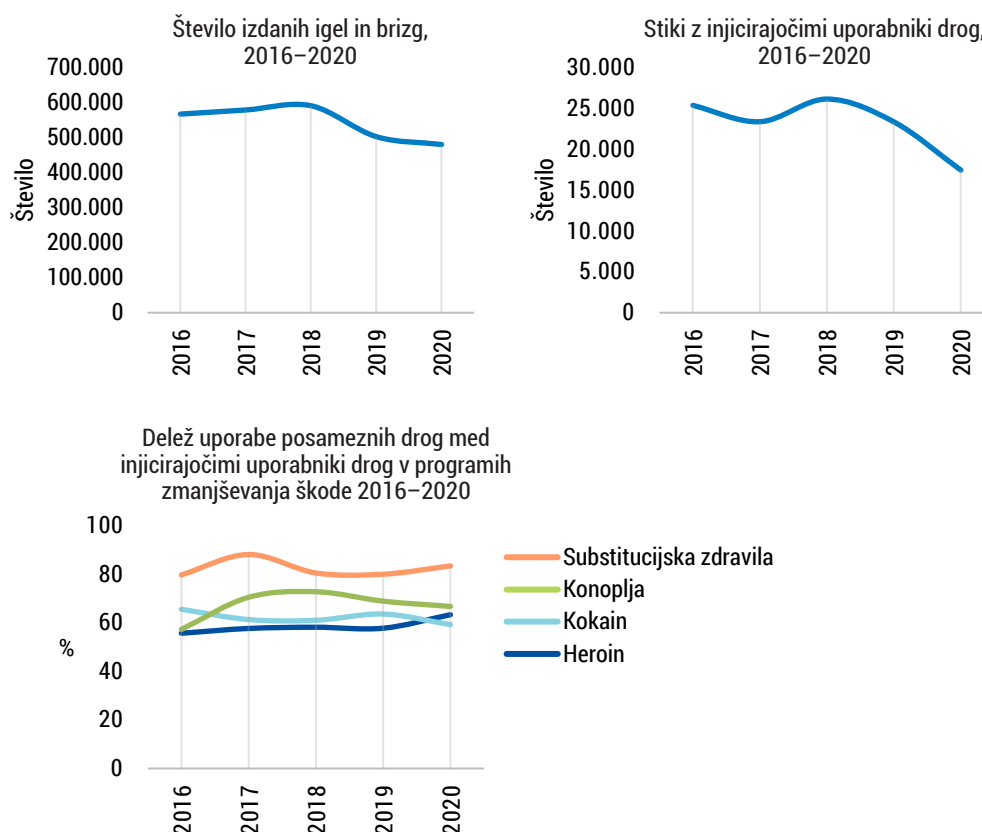
Programi zmanjševanja škode

Slovenija je relativno dobro pokrita s programi zmanjševanja škode na področju drog, ki potekajo v obliki dnevnih centrov, mobilnih enot in terenskega dela. Program zamenjave sterilnega pribora za injiciranje je osnovni program za vse druge pristope v okviru zmanjševanja škode, saj je dostop do sterilnega pribora pomemben zaradi preprečevanja okužb z nalezljivimi boleznimi in zaradi boljšega dostopa do skrite populacije IUD. V regijah brez dnevnih centrov se izmenjava sterilnih materialov za injiciranje izvaja s terenskim delom z mobilno enoto (Goriška regija, del osrednje slovenske regije, del severovzhodne Slovenije, deli Koroške regije). Čeprav mobilne enote pokrivajo večino ozemlja Slovenije in tam izmenjujejo sterilno opremo, pa ne zadovoljujejo vseh potreb uporabnikov, ki potrebujejo neprekinjeno zdravljenje in vsakodnevne stike s službami. Strokovnjaki in uporabniki programov zmanjševanja škode že več let opozarjajo na potrebo po odprtju dnevnih centrov na severovzhodu in jugovzhodu Slovenije. V letu 2020 je na celotnem območju Slovenije delovalo 12 programov zmanjševanja škode zaradi drog, 11 jih je izvajalo storitev zamenjave sterilnega pribora. V regijah, kjer preko programov zmanjševanja škode niso vzpostavljeni dnevni centri, se izvaja terensko delo z mobilno enoto. V letu 2020 se je terensko delo izvajalo v 58 mestih, na skupno 115 lokacijah. Programi zmanjševanja škode v Sloveniji so: Društvo PO MOČ Sežana (dnevni center v Sežani in deljenje igel v preddverjih 3 lekarn v Sežani, Komnu in Divači), Društvo Pot Ilirska Bistrica (2 dnevna centra; v Ilirski Bistrici in v Pivki), Društvo Stigma Ljubljana (2 dnevna centra; Petkovškovo nabrežje in Župančičeva jama, terensko delo s kombijem v Osrednjeslovenski, Notranjsko-kraški, Zasavski in Gorenjski regiji ter v Jugovzhodni Sloveniji in varna hiša za ženske uporabnice drog), Društvo Svit Koper (dnevni center v Koprju in terensko delo s kombijem v 3 obalnih občinah), Društvo Zdrava pot (dnevni center v Mariboru in terensko delo s kombijem v Podravske, Pomurske in Koroške regiji), JZ Socio Celje (samo terensko delo s kombijem v Savinjski in Spodnjeposavski regiji), Društvo Kralji ulice (dnevni center Ljubljana), ŠENT – enota Dnevni center za uporabnike drog Nova Gorica (dnevni center v Novi Gorici in terensko

delo s kombijem v Goriški regiji), ŠENT – enota Dnevni center za zmanjševanje škode zaradi drog Velenje (dnevni center v Velenju), ŠENT – Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog (nočno zavetišče na Poljanski cesti v Ljubljani) in ŠENT – DC za zmanjševanje škode zaradi drog Ljubljana (dnevni center v Ljubljani na Metelkovi) in Združenje DrogArt. V storitev zamenjave sterilnega pribora je bilo v letu 2020 vključenih 2.060 uporabnikov drog, kar je 194 manj kot v letu 2019. prav tako smo zabeležili tudi rahel upad novih uporabnikov, ki jih je bilo v letu 2020 17 manj kot leto prej.

V letu 2020 so programi zmanjševanja škode razdelili 480.547 sterilnih brizg in igel, kar je dobrih 70.000 manj kot v prejšnjem letu. Po letu 2017 beležimo upad izdanih sterilnih brizg in igel, kar pripisujemo staranju populacije, ki se odloča za manj tvegane načine uporabe drog in se vse pogosteje stabilizira na substitucijskem zdravljenju. Podatki kažejo zelo velik upad zabeleženih stikov z visoko tveganimi uporabniki drog, saj so se iz 23.366 v letu 2019, zmanjšali na 17.462, kar je posledica ukrepov za zajezitev širjenja epidemije covid-19, ki so vključevali zapiranje dnevnih centrov (omejitev števila oseb glede na površino zaprtega prostora), ukinitve javnega prevoza in omejeno gibanje na občino bivanja (Slika 6.9). Število novih uporabnikov drog, ki so obiskali programe zmanjševanja škode je upadlo iz 281 leta 2019 na 264 leta 2020.

Slika 6.9: Značilnosti programov zmanjševanja škode, 2016–2020

Vir: Kvaternik, 2020

Kljub temu, da uporabniki programov zmanjševanja škode večinoma uporabljajo več vrst drog hkrati, pa še vedno najpogosteje uporabljajo opiate. Anketa med uporabniki drog v letu 2020 je pokazala, da jih 91,7 % uporablja opiate – heroin in substitucijska zdravila. Medtem, ko je uporaba konoplje, amfetaminov/metamfetaminov, halucinogenov, novih psihoaktivnih snovi in drugih zdravil glede na preteklo leto ostala stabilna, pa se je povečala uporaba heroina in substitucijskih zdravil, zmanjšala pa uporaba kokaina in ekstazija. (Slika 6.9).

Analiza podatkov kaže na upad vstopa v programe zdravljenja in zmanjševanja škode ter posledično rast povprečne starosti uporabnikov, ki so vključeni v omenjene programe pomoči. Injiciranje med uporabniki programov zmanjševanja škode ostaja še vedno prevladujoči način uporabe drog, opazamo pa, da visoko tvegani uporabniki drog zaradi zdravstvenih težav, predvsem poškodb ožilja, prehajajo na manj tvegane načine uporabe drog (npr. njuhanje, kajenje ali oralna uporaba). Vzroki za manjše število stikov z visoko tveganimi uporabniki drog so lahko v povečani smrtnosti med to populacijo in urejanju zasvojenosti (redna uporaba substitucijskih zdravil, doseganje abstinence). Mlajša populacija uporabnikov drog, ki v večji meri uporablja konopljo in stimulanse, pa v manjši meri išče pomoč v omenjenih programih pomoči.

Varovalni ukrepi za zajezitev epidemije covid-19 so vplivali tudi na vključenost uporabnikov drog v programe pomoči. Tako je bilo v primerjavi z letom 2019 v letu 2020 v programe zmanjševanja škode na področju drog vključenih manj različnih uporabnikov drog, zabeleženih manj stikov z uporabniki in izdanih manj igel in brizg. Zaposleni so poročali, da so uporabniki bolj urejeni, umirjeni, da je med njimi manj konfliktov. Povečala se je potreba po vključenosti v programe zdravljenja odvisnosti in socialne rehabilitacije ter v programe nastanitvene podpore. Poglobile so se zdravstvene težave, predvsem duševne in socialna stiska. V Ljubljani, Kopru in Velenju se je povečalo število lokacij z odvzetenim infektivnim materialom za injiciranje. V urbanih središčih, predvsem v Ljubljani pa se je povečalo število brezdomnih oseb, predvsem mladih, ki so iskali pomoč v programih zmanjševanja škode.

V prvem valu epidemije so se v programih zmanjševanja škode soočali s pomanjkanjem zaščitne opreme za zaposlene in uporabnike. Ukrepi, namenjeni splošni populaciji so se za populacijo zasvojenih in brezdomnih oseb izkazali za neprimerne. Ukinitelj javnega prevoza je onemogočila dostop do programov obravnave, zapiranje javnih sanitarij pa je onemogočilo izvajanje osnovnih higienskih ukrepov. Z omejitvijo stikov sta se duševne stiske in socialna izolacija te ciljne skupine uporabnikov samo še bolj poglobili. Zaprtje oziroma omejeno delovanje dnevnihi centrov je povzročilo, da so uporabniki ves čas preživljali na ulici, s tem jim je bil onemogočen dostop do toplih obrokov in napitkov, pralnic perila, računalnikov in storitev svetovanja.

V Kopru so zaradi potreb po dodatnih prostorih za testiranje na okužbo z virusom SARS-CoV-2 celo popolnoma zaprli dnevni center Društva Svit Koper za leto dni.

Programi so več čas izvajali svoje aktivnosti na razmeram prilagojen način. V prvem valu epidemije so večinoma izvajali spletne in telefonske stike (svetovanje, informiranje), osebne stike so izvajali samo v nujnih primerih (zamenjava pribora za injiciranje, delitev hladnih obrokov hrane, prevoz substitucije do uporabnikov drog, prevzem vzorcev za testiranje, psihosocialna pomoč). V tem obdobju se je delo na terenu okrepilo, hkrati pa se je razširil obseg storitev. Na terenu so tako izvajali zamenjavo pribora za injiciranje, dostavljali substitucijo na dom, razdeljevali suhe pakete hrane, nudili praktično pomoč in osnovno zdravstveno oskrbo ter spremljali uporabnike do drugih storitev in obravnav, ki so jih potrebovali.

V drugem valu epidemije covid-19 so programi ponovno vzpostavili in redno izvajali osebne stike z uporabniki. Kontinuirano so izvajali tudi oskrbo s sterilnim priborom za uporabo drog, nemoteno so delovala zavetišča, namestitveni programi v stanovanjih in program varne hiše za uporabnice drog. Zasvojene in brezdomne osebe so bile umeščene v prednostno skupino za cepljenje proti covidu-19. Zaposleni v programih pa so poročali tudi o manjšem številu uporabnikov okuženih z virusom SARS-CoV-2. V Ljubljani so programi zmanjševanja škode opazili večje stiske med mladimi, ki so bile povezane z izolacijo (večja osamljenost), šolanjem na daljavo (težje sledenje pouku, pomanjkanje stikov s sošolci) in slabšo dostopnostjo do programov pomoči. Za te potrebe je Združenje DrogArt vzpostavilo spletni dnevni center, v katerega so se vključevali mladi, ki jih v trenutnem kontekstu z obstoječo izvedbo programov ne bi dosegali.

V anketi "Značilnosti uporabnikov zmanjševanja škode" smo zastavili tudi nekaj vprašanj o dostopu do programov pomoči v obdobju epidemije. Med uporabniki, ki so potrebovali substitucijsko terapijo, jih je 81,1 % odgovorilo, da so do te terapije dostopali nemoteno. Prav tako je večina (85,3 %) navedla, da so nemoteno dostopali do storitve zamenjave sterilnega pribora. Medtem ko jih je samo 55,4 % poročalo, da so lahko dostopali do svojega osebnega izbranega zdravnika (povzeto po Kvaternik, 2021).

7. ZAPOR

V Sloveniji je šest zavodov za prestajanje kazni zapora, ki delujejo na trinajstih lokacijah, ter prevzgojni dom. V zavodih obstajajo trije režimi oziroma oddelki prestajanja kazni, in sicer odprti, polodprti in zaprti, ki se razlikujejo predvsem po stopnji omejevanja svobode.

Težave zaradi drog, zdravljenje in testiranje

Približno četrtnina vseh oseb, ki so v letu 2020 v Sloveniji prestajale kazen zapora, je imela težave s prepovedanimi drogami. Med 866 posamezniki, jih je 569 oziroma 66 % prejelo substitucijsko terapijo (Tabela 7.1).

Za testiranje za HIV in hepatitis se je odločilo 244 zaprtih oseb. Okužbe z virusom HIV in hepatitisom A niso bile zaznane; potrjenih pa je bilo sedemnajst okužb s hepatitisom B in sedemindvajset okužb s hepatitisom C (Tabela 7.2).

Osebe, ki imajo težave zaradi uporabe drog, se v času prestajanja kazni zapora lahko vključujejo v nizkopražne, višjepražne in visokopražne programe. V letu 2020 se je v te programe vključilo 595 zaprtih oseb, in sicer 379 v nizkopražne, 137 v višjepražne in 79 v visokopražne programe.

Tabela 7.1: Število zaprtih oseb s težavami zaradi uporabe prepovedanih drog, 2016–2020

Leto	2016	2017	2018	2019	2020
Število zaprtih oseb	3555	3380	3501	3902	3401
Osebe s težavami zaradi droge	917	929	977	964	866
Delež v %	25,8	27,5	27,9	24,7	25,5

substitucijska
terapija

66 %

Vir: Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, Letno poročilo 2020

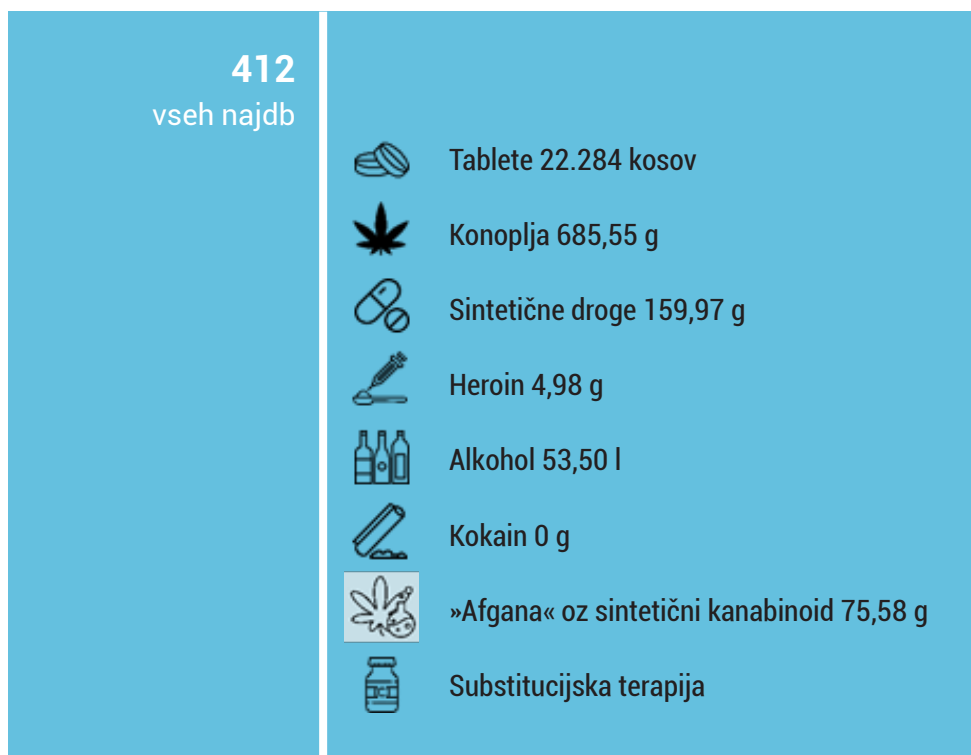
Tabela 7.2: Rezultati prostovoljnih in zaupnih testiranj za hepatitis in HIV, 2016–2020

Kazalnik	2016	2017	2018	2019	2020
Število testiranj	136	269	292	359	244
HIV	3	2	0	2	0
Hepatitis A	0	0	0	1	0
Hepatitis B	3	23	31	26	17
Hepatitis C	61	27	40	37	27

Vir: Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, Letno poročilo 2020

Nezakonit promet z drogami

Med osebami, ki prestajajo kazen zapora predstavlja težavo tudi nezakonit promet z drogami. V letu 2020 je bilo v vseh zavodih za prestajanje kazni zapora 412 najdb oz. dogodkov, v katere so vštete tudi najdbe tablet, alkohola, pribora za uporabo drog ipd. Skupno je bilo najdeno 4,98 g heroina, 685,55 g konoplje, 53,50 l alkohola, 22.284 kosov tablet, 75,58 g »afgane« oz. sintetičnega kanabinoida in 159,97 g sintetičnih drog ter manjše količine substitucijske terapije. V letu 2020 je bilo najdenih kar 10-krat več tablet kot v letu 2019, kar je posledica 4 večjih zasegov (povzeto po Salecl Božič 2021).

8. TRG S PREPOVEDANIMI DROGAMI

V Sloveniji obstaja zelo pester trg prepovedanih drog. Po oceni policije je razpoložljivost konoplje in kokaina velika, pa tudi ponudba in prodaja sintetičnih drog.

Ponudba

Slovenija ostaja samooskrbna država s prepovedano drogo konopljo, predvsem konopljo proizvedeno v posebej prirejenih prostorih. Policija je v letu 2020 odkrila 70 prirejenih prostorov za gojenje konoplje, kar je 8 več kot leto pred tem (Tabela 8.1) in zasegla podobno število rastlin konoplje v primerjavi z letom 2019.

Tabela 8.1: Število odkritih prirejenih prostorov za gojenje konoplje in število zaseženih rastlin konoplje, 2016–2020

Kazalnik	2016	2017	2018	2019	2020
Število prirejenih prostorov za gojenje konoplje	81	78	75	62	70
Število zaseženih rastlin konoplje	6.002	10.259	8.393	5.393	5.121

Vir: MNZ, GPU

Cene

V okviru sprejema psihoaktivnih snovi za namen anonimnega testiranja so se začeli zbirati podatki o ceni ulične prodaje na drobno, torej cena na gram, pivnik ali tableto. Po zbranih podatkih so cene večine prepovedanih drog v primerjavi z letom 2019 enake, z izjemo cene ketamina, ki se je malenkost znižala in cene benzodiazepinov – xanax-a, ki se je zvišala. Za primerjavo smo upoštevali vrednosti v rubriki 'Tipično' (Tabela 8.2).

Tabela 8.2: Cene v EUR po posameznih prepovedanih drogah na drobno, 2020

Vrsta prepovedane droge	1 gram	1 tableta
Heroin	Min.	10
	Maks.	60
	Tipično	20 - 40
Kokain	Min.	15
	Maks.	100
	Tipično	60 - 80
Ekatazi	Min.	1
	Maks.	10
	Tipično	5
Amfetamin	Min.	3
	Maks.	30
	Tipično	5 - 10
MDMA (kristali)	Min.	2
	Maks.	50
	Tipično	30
LSD	Min.	1
	Maks.	12
	Tipično	5 - 10
Ketamin	Min.	15
	Maks.	50
	Tipično	20 - 40
Benzodiazepini - xanax	Min.	0,5
	Maks.	5
	Tipično	-0,5 - 2

Vir: Združenje DrogArt, 2020

Zasegi, kazniva dejanja in prekrški

Policija je v letu 2020 zabeležila 234 kaznivih dejanj neupravičene proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi v športu in predhodnimi sestavinami, z izpolnjenimi kriteriji organizirane kriminalitete.

V povezavi z zlorabami prepovedanih drog je bilo zabeleženih še 1.496 kaznivih dejanj, pri katerih niso bili izpolnjeni kriteriji organizirane kriminalitete (1.369 kaznivih dejanj neupravičene proizvodnje in prometa s prepovedanimi drogami, nedovoljenimi snovmi v športu in predhodnimi sestavinami za izdelavo prepovedanih drog in 127 kaznivih dejanj omogočanja uživanja prepovedanih drog ali nedovoljenih snovi v športu).

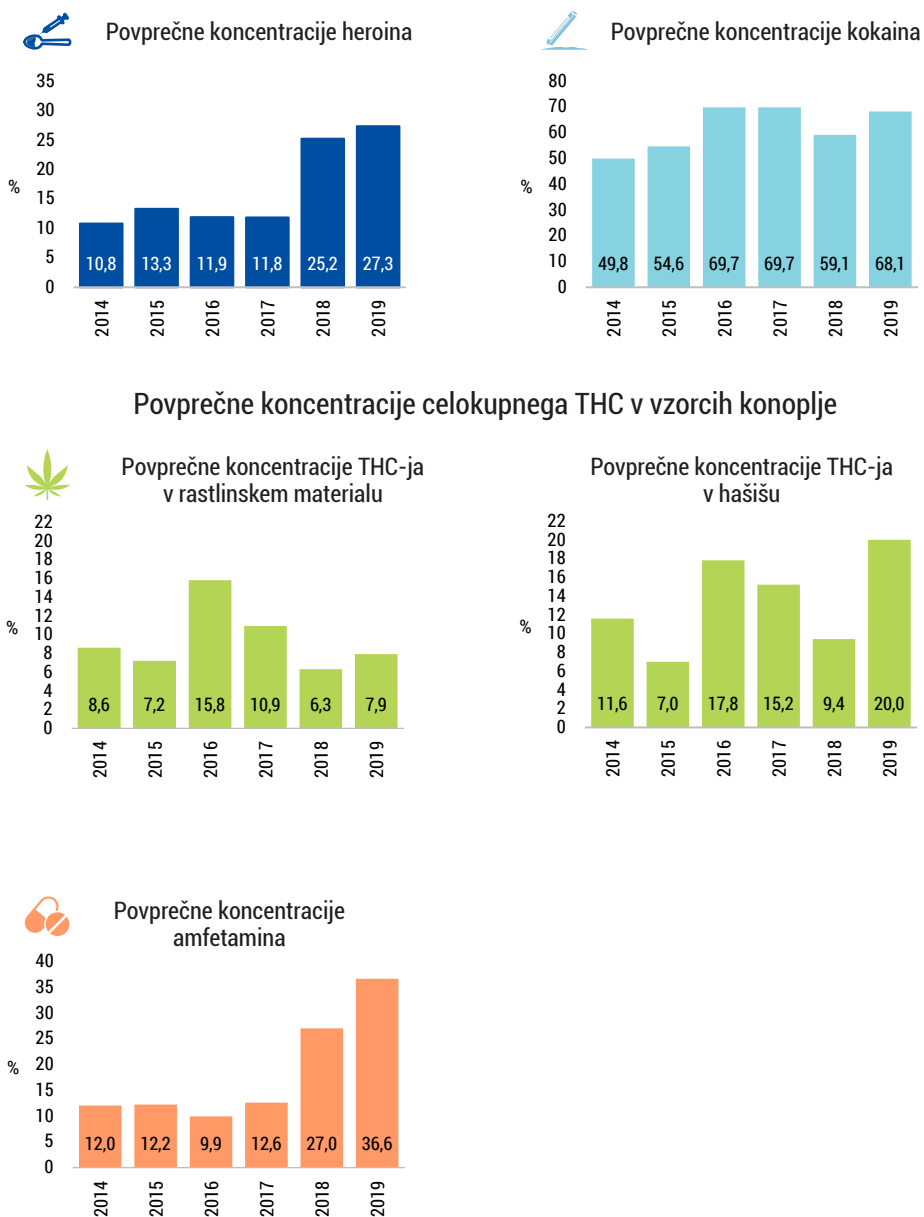
V letu 2020 je policija zabeležila tudi 3.791 kršitev Zakona o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, (kamor se uvršča tudi posest prepovedane droge) kar je približno 17 % manj kot v letu 2019. Manjše število kršitev v letu 2020 je posledica ukrepov za zajezitev širjenja epidemije, saj je bilo določeno obdobje prepovedano delovanje diskotek.

Policija je v letu 2020 zasegla 4,89 kg heroina, 8,57 kg kokaina, 13.029 tablet in 0,49 kg ekstazija, 20 tablet in 107,81 kg amfetaminov, 23.344 rastlin konoplje, 1.412.918,6 kg marihuane, 0,7 kg in 3.294,8 ml hašiša, 8.720,5 tablet benzodiazepinov, 2.122,4 ml metadona in 0,08 kg in 977 tablet metamfetamina.

Čistost in kakovost prepovedanih drog

Monitoring prepovedanih drog, ki ga izvaja Nacionalni forenzični laboratorij je pokazal, da se je povprečna vsebnost v vzorcih heroina v zadnjih dveh letih ustalila. Povprečne vsebnosti kokaina so po letu 2018 ponovno narastle. V letu 2019 se je nekoliko povečala povprečna koncentracija celokupnega THC v rastlinskem materialu, v vzorcih hašiša pa se je povečala za dobrih 10 %. Tudi povprečna vsebnost amfetamina v suhih vzorcih je precej višja kot pretekla leta in znaša 36,6 %. Podatki o čistosti prepovedanih drog za leto 2020 še niso na voljo.

Slika 8.1: Povprečne koncentracije posamezne prepovedane droge, 2014–2019

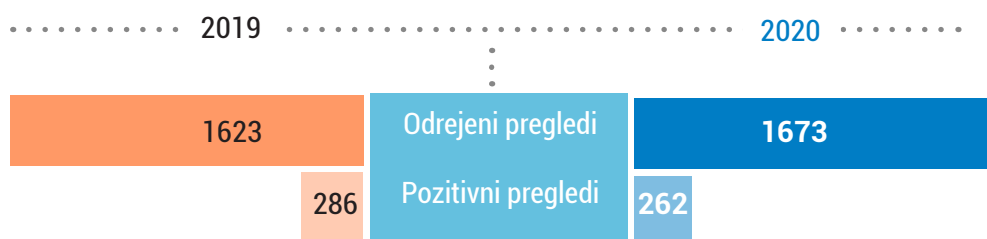

Vir: MNZ, GPU, Poročilo NFL za leto 2019, DrogArt

Droge in promet

Policija je v letu 2020 odredila 1673 strokovnih pregledov, v katerih se je pri voznikih ugotavljala prisotnost prepovedanih drog, psihoaktivnih zdravil ali drugih psihoaktivnih snovi, kar je približno enako kot v letu 2019, ko je odredila 1623 strokovnih pregledov. Število ugotovljenih primerov nedovoljenih snovi pri kontroliranih voznikih, je v letu 2020 rahlo nižje kot v letu 2019. V letu 2020 je bilo pozitivnih testov na kri/slino 262 in pozitivnih testov na urin 218, medtem ko je bilo v letu 2019 pozitivnih testov na kri/slino 286 in pozitivnih testov na urin 223 (Slika 8.2). (Povzeto po Nacionalna enota za droge slovenske Policije).

Slika 8.2: Število strokovnih pregledov krvi/slino in urina za ugotavljanje prisotnosti prepovedanih drog v 2019 in 2020

Vir: MNZ, GPU

VIRI IN LITERATURA

Belščak Čolaković A. (2021) Drug related public expenditure. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Brvar M. (2021) Drug related acute emergencies. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Drev A, Belščak Čolaković A, Košir M, Kristančič Šömen I, Žmak V, Kralj A, Žalec N, Jakič Brezočnik N, Sorko N, Nadižar Habjanič K. (2021) Selective prevention interventions. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Drev A, Pucelj M, Bevc M, Lekič K, Košir M, Kristančič Šömen I, Zupančič M. (2021) Universal prevention. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Hren J, Kvaternik I. (2021) Evaluation of national drugs strategies. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Jandl M. (2021) Drug-related deaths. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Kepe T, Sollner Dolenc M. (2021) Synthetic cannabinoids. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Kepe T, Sollner Dolenc M. (2021) Synthetic cathinones. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Klavs I, Kustec T, Milavec M, Berlot L, Kastelic A, Kastelic Z, Kosmač S, Eberl-Gregorič E. (2021) Drug related infectious diseases. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Koprivnikar H. (2021) Tobacco. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Kvaternik I, Rostohar K. (2021) Estimate of the number of high-risk opioid users. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Kvaternik I, Žerjal Ž. (2021) Harm reduction interventions. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Ministrstvo za notranje zadeve RS, Policija, Služba generalnega direktorja policije (2020). Letno poročilo o delu policije za leto 2019. Dostopno na: https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2019_popr.pdf

NIJZ. Nacionalna raziskava o tobaku, alkoholu in drugih drogah 2018. Dostopno na: <https://www.nijz.si/sl/podatki/nacionalna-raziskava-o-tobaku-alkoholu-in-drugih-drogah>

Poročilo NFL za leto 2019, dostopno na: <https://www.policija.si/images/stories/GPUNFL/PDF/RESPONSE/NFL-Porocilo-2019.pdf>

Salecl Božič E. (2021) Drug use and related problems among prisoners. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Salecl Božič E. (202) Drug-related problems among prison population. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2020 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Sande M, Simona Š, Paš M, Verdenik M. (2020) Končno poročilo raziskave o spremembah značilnosti uporabe drog in na trgu drog v času epidemije COVID-19. Neobjavljeno raziskovalno poročilo. Ljubljana: Združenje Drogart.

Serec M. (2021) Mobile unit programmes in Slovenia. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Svetin Jakopič S. (2021) Probation act. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Urdih Lazar T. (2020) ESPAD. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2020 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

Verovšek T, Krizman Matasić I, Blaznik U, Hočevar Grom A, Kosjek T, Heath E. (2021) Wastewater-based assessment of drug consumption in Ljubljana. V: Jandl M, Hočevar Grom A, Drev A, Belščak Čolaković A. (urednice) Report on the Drug Situation 2021 of the Republic of Slovenia. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje. E-publikacija.

KAZALO TABEL

Tabela 1: Zbirni podatki porabljenih sredstev za področje drog v letu 2019	5
Tabela 3.1: Razširjenost uporabe prepovedanih drog med prebivalci Slovenije	9
Tabela 7.1: Število zaprtih oseb s težavami zaradi uporabe prepovedanih drog, 2016–2020	33
Tabela 7.2: Rezultati prostovoljnih in zaupnih testiranj za hepatitis in HIV, 2016–2020	34
Tabela 8.1: Število odkritih prirejenih prostorov za gojenje konoplje in število zaseženih rastlin konoplje, 2016–2020	35
Tabela 8.2: Cene v EUR po posameznih prepovedanih drogah na drobno, 2020	36

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Primerjava razširjenosti uporabe prepovedanih drog in konoplje med prebivalci Slovenije v starosti 15–64 let med letoma 2012 in 2018 skupaj in primerjava razširjenosti konoplje skupaj in po spolu	10
Slika 3.2: Ocena števila visoko tveganih uporabnikov opioidov, 2016–2020	13
Slika 5.1: Odstotek uporabnikov, ki so vstopili v program zdravljenja, po glavni drogi, 2020	19
Slika 5.2: Značilnosti uporabnikov prepovedanih drog, ki prvič vstopajo v zdravljenje, 2020	20
Slika 6.1: Število novo odkritih oseb okuženih z virusom HIV	22
Slika 6.2: Število obravnavanih oseb zaradi zastrupitev s prepovedanimi drogami v UKC Ljubljana, 2010–2020	24
Slika 6.3: Število obravnavanih bolnikov zaradi zastrupitev s heroinom, kokainom in kanabisom v UKC Ljubljana, 2010–2020	25
Slika 6.4: Število obravnavanih bolnikov zaradi zastrupitev z GHB, GBL, BD, stimulanse amfetaminskega tipa in NPS v UKC Ljubljana, 2010–2020	26
Slika 6.5: Število smrti, povezanih z uporabo drog, 2010–2020	27

Slika 6.6: Delež umrlih zaradi uporabe drog po splou, 2020	27
Slika 6.7: Deleži umrlih po starostnih skupinah, 2020	28
Slika 6.8: Smrti, povezane z uporabo najpogostejših drog, 2010–2020	28
Slika 6.9: Značilnosti programov zmanjševanja škode, 2016–2020	30
Slika 8.1: Povprečne koncentracije posamezne prepovedane droge, 2014–2019	38
Slika 8.2: Število strokovnih pregledov krvi/sline in urina za ugotavljanje prisotnosti prepovedanih drog v 2019 in 2020	39

Nacionalni inštitut za javno zdravje
Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana
Telefon: + 386 1 2441 400
E-pošta: info@nijz.si
Gradivo je dostopno na: <https://www.nijz.si/>

